

1. Tématika

Tématika, které je předložená disertace věnována, je značně rozsáhlá a na první pohled ne zcela homogenní. Při bližším pohledu však lze nalézt i akceptovat jednotící aspekt. Soudím, že autor se zaměřuje na témata a problémy, k nimž je podle jeho názoru třeba přihlížet při popisu chetitského konsonantismu, případně při hledání koncepce takového popisu. To za předpokladu, že východiskem je laryngální fonologie. Oním společným úhlem pohledu je vazba k problematice, která se nějak týká artikulační aktivity laryngu, s ní souvisejícími aspekty akustického spektra řeči a (případně) důsledky pro percepci. Hlavní pozornost je přitom zaměřena na způsob, jak se činnost tohoto zdrojového artikulátoru řeči promítá v současném fonologickém popisu.

Cíle práce jsou formulovány v úvodu takto: *„Snahou je „zřehlednění současných znalostí o principech a fungování fonologického kontrastu v jazycích, metodách jeho popisu a správné interpretaci fonetických a fonologických jevů a procesů. Práce se opírá o nové poznatky dotýkající se širokého spektra fonetiky a fonologie, zvláště však o laryngální fonologii..... Hlavním cílem je detailní posouzení fonologické kategorie fortis/lenis a prokázání, zda se jedná o kategorii, která má své fonetické a fonologické oprávnění. (s.10). V Závěrech (a shodně v Tezích) je formulace konkrétnější: Hlavním cílem je formální fonetické a fonologické zhodnocení termínů fortis/lenis a jejich adekvátnost pro popis kontrastu okluzív v chetičtině. Za výchozí metodologii byla zvolena nová lingvistická koncepce nazvaná laryngální realizmus. (s.143)*

Budiž hned na začátku řečeno, že pan Rychtařík k dané tématice shromáždil pozoruhodný rozsah příspěvků z fonologické a částečně i fonetické literatury a rekapituluje tvrzení velké řady autorů. Vybírá převážně práce, jejichž přínos k řešení jednotlivých témat lze přijmout a jednotlivé studie interpretuje s objektivitou pohledu, věrohodnou přesností a pochopením podstaty věci. V tom vidím nejvýraznější klad a přínos jeho disertace.

2. Struktura práce

Široký záběr disertace a zároveň způsob autorova postupu dobře vidíme, porovnáme-li cíle jednotlivých kapitol (uvedené v úvodu, s. 10-11) a dílčí témata rozebíraná ve vlastním textu. Výklady zaměřené k cílové problematice bývají (někdy příliš) úsporné a větší prostor dostávají témata ze širšího záběru.

2.1 První část práce (kap. 2, cca 80 stran) má podle autora dva úkoly. Má představit koncepci laryngální fonologie a principy tzv. *laryngálního realizmu*, který je teoretickým východiskem celé studie. Za druhé podává analýzu opozice *fortis/lenis*.

Ve vlastním textu jsou rozebírána témata: Přehled několika modelů uplatňovaných při použití laryngálních rysů pro fonologickou diferenciaci konsonantů, a to vesměs v rámci fonologické koncepce pracující s hierarchickým uspořádáním distinktivních rysů; velmi stručný výklad o přístupu tzv. laryngálního realizmu ke klasifikaci jazyků (8 stran); analýza laryngální specifikace frikativ; diskuse k fonetickým korelátům termínu *fortis/lenis*; vysvětlení a diskuse k pojmu NHT (nástup hlasivkového tónu, VOT) jako pozadí rozdílu znělost - neznělost - aspirace; aplikace problematiky na dánštinu, jeden dolnoněmecký dialekt, angličtinu a korejštinu.

2.2 Druhá část (kap.3, cca 55 stran) má podle autora také dva cíle. Zabývá se nejprve fonologickým procesem označovaným jako *lenizace*, zejména z hlediska jeho aplikace při rekonstrukcích v rámci historické jazykovědy. Druhá část je „*soustředěna na přímou aplikaci metod, které byly teoreticky analyzovány v předchozích částech práce*“ (s.10).

Ve vlastním textu jsou rozebírána témata: Výklad konceptu *minimálnost fonologické změny* z tzv. přirozené fonologie; diskuse o fonologii afrikát; výklad jevů zahrnovaných pod pojem *lenizace* (afrikace, spirantizace, aproximantizace, sonorizace, debukalizace, delaryngalizace); diskuse o prvním germánském posunu konsonantů (Grimmův zákon), následně pak o dalších změnách v některých středohornoněmeckých dialektech; až poslední část (s. 130 -142) je pak zaměřena přímo k chetickým okluzívám.

3.Koncepce

3.1 Vzhledem k svému zaměření na synchronní problematiku foneticko-fonologického popisu se omezím na některé otázky spojené s obecnými kategoriemi fonologického popisu a jejich fonetických korelátů, které tvoří nezanedbatelnou část práce a zároveň mají sloužit jako východisko či nástroj pro eventuální historickosrovnávací rekonstrukce.

Výklad jednotlivých témat zahrnuje velký objem dílčích poznatků čerpaných z odborné literatury fonologické a částečně i fonetické. Jak jsem již uvedla, jednotlivá zjištění a názory autorů dílčích studií předkládá M.R. s pochopením a velmi věrně. Mnohdy však neuvádí důvody, proč vybírá právě ty příspěvky a ne jiné. Často také zůstává u jejich prezentace, aniž by připojil vlastní stanovisko; zřejmě nechává na čtenáři, aby si ho domyslel.

Nápadným příkladem může být nabídka alternativ ve fonologické interpretaci rysů \pm fortis v práci A. Butchera (2004) (s. 45). Ačkoli tato citace uzavírá jednu z podstatných částí diskuse o tomto rysu, M.R. ji opouští bez komentáře a přechází k diskusi o další relevantní vlastnosti, kterou je délka závěru. Čtenář se může jen dohadovat, že ani jedna ze tří Butcherových variant autora disertace neuspokojila a proč.

Někdy ovšem autor svůj názor na pozadí uváděných pramenů průběžně a zřetelně vyjadřuje, jako např. v diskusi k popisu vývoje germánského konsonantizmu (17-129), a prokazuje při tom dobrou schopnost konsistentního uvažování.

Viděno v celku jsou však základní postoje pana Rychtaříka k diskutované fonologické problematice dosti zřejmé.

Obecným zázemím práce je nelineární autosegmentální fonologický přístup (původně Goldsmith 1979). Při popisu je možno počítat s využitím pojmů, jako je *omezení* (constraint), *neúplná specifikace* (subspecification) a *defoltní pravidlo* (default rule). Pojem *specifikace* je obvykle vázán na *příznakovost* jevu. Vzhledem k charakteru tématu se v předložené práci aspekty autosegmentálního popisu promítají spíše zprostředkovaně při citacích různých dílčích studií, autor se však i v této širší problematice zřejmě dobře orientuje. Naproti tomu směrodatné je pojetí distinktivních rysů.

Při použití distinktivních rysů v autosegmentálním přístupu je obvyklým východiskem závislostní strom hierarchicky uspořádaných uzlů, jejichž koncovými body jsou zvolené rysy (původně Sagey 1986, v práci zřejmě podle Clemense 1995, případně 2005). Z hlediska tématu práce je tato koncepce velmi výhodná, protože se opírá o představu rozlišování artikulátorů. Laryngální uzel (jako uzel primárního zdroje zvuku) je zařazen v každé jeho variantě. Do jisté míry se také stabilizovaly představy o koncových charakteristikách (rysech) tohoto uzlu a jejich vazba na typy hlásek/fonémů v různých jazycích.

3.2 Obsahem značné části disertace je diskuse k fonologickému popisu kontrastů ve skupině obstruentů, zejména pak okluzív, které jsou ústředním předmětem autorova zájmu. V stručné rekapitulaci:

Relevantní vlastnosti pro rozlišení kontrastujících řad obstruentů hledá autor primárně mezi charakteristikami vázanými na činnost laryngu. To zřejmě v intencích laryngální fonologie. - Předpokládá, že tyto vlastnosti lze ve fonologickém popisu zachytit pomocí tří distinktivních rysů, kterými jsou *znělost*, *otevřenost* a *zavřenost* (míní se stav hlasové šterbiny, tedy rysy laryngálního uzlu). To zřejmě v intencích zvolené koncepce distinktivních rysů, v níž je to nejčastější, i když ne jediná varianta řešení laryngálního uzlu. - Soudí, že klasicky používaný kontrast \pm fortis je pro jeho fonologický popis nevhodný, nebo alespoň nepotřebný. To patrně také v intencích laryngální fonologie (? konkrétně laryngálního realizmu), protože tento kontrast není omezen na rysy laryngálního uzlu.

Správnost těchto svých názorů se autor snaží doložit analýzou poměrů, které lze najít v konsonantických systémech různých jazyků, a to včetně fyzikálních zjištění o fonetických vlastnostech konkrétních hláskových skupin.

3.3 Tím ovšem otvírá složitou problematiku vztahů, do kterých vstupují fyzikální parametry produkce a percepce řeči (např. poměry v hrtanu a vlastnosti sluchu), akustická stavba zvuku (např. rozdíly ve složení spektra včetně časové posloupnosti složek), způsob fungování zvukové části jazykového systému, (např. inventář kontrastů stabilizovaných v systému, jak s ním operují uživatelé jazyka) a lingvistické (tj. zde fonologické) pojmy popisu tohoto systému. Přitom je třeba neztrácet ze zřetele, že to jsou složky, které můžeme odděleně pojmenovat, případně popisovat, v realitě jazyka a řeči však představují komplex.

Není jisto, zda si je autor vždy vědom důsledků, když tyto domény střídá. Například pojem *dyšné fonace* z klasifikace fonačních typů opřené o laryngoskopické pozorování činnosti hlasivek (např. Esling & spol) těžko může být přímo vztažena k diskusi o kategorii dyšnosti v popisu segmentů (např. s. 60-70 ad Mikuteit – Reetz 2007), ať už na podporu nějaké koncepce nebo proti ní.

3.4 Z hlediska problematiky řešené v práci je důležitá úroveň obecnosti, na které se při propojování jednotlivých aspektů pohybujeme, a také směr jejich vzájemného podmiňování se. Podstatná je volba úrovně inventáře prvků (fonémy, jejich varianty, varianty variant), volba stupně obecnosti fonologických charakteristik (distinktivních rysů) ve vztahu k jejich fyzikální bázi a

v neposlední řadě směr, kterým v tomto vztahu hodláme postupovat. Zejména řešení dvou posledních aspektů v práci provokují k otázkám. Příznačné jsou zejména některé části výkladu tam, kde M.R. nějaký pojem nebo postup odmítá.

4. Diskuse

4.1 Výklad o kategorii fortis/lenis patří k cílům práce. Hned v první větě kapitoly 2.2.1 *Fonetický korelát rysů fortis/lenis* M.R. formuluje své odmítavé stanovisko: (s. 41) „*Užívání termínů fortis/lenis pro popis fonologického kontrastu je kontroverzní.*“ Na tomto postoji pak autor setrvává. Jeho argumentace se však místy jeví předpojatě. Dva příklady:

4.1.1 (s. 42) „*Pokud bychom chtěli považovat termíny fortis / lenis nebo „artikulační síla“ za foneticky správné a opodstatněné termíny, je nutné prokázat, že tento kontrast může být založen na jediném jazykově univerzálním fonetickém korelátu. Je zapotřebí zjistit, zda existuje specifický fyziologický nebo akustický korelát fortisovosti, který by byl nezávislý na jiných parametrech jako je znělost, aspirace a trvání artikulační struktury, nebo zda je tento kontrast realizován složitou kombinací takových parametrů, které jsou jazykově a kontextově specifické.*“

Otázka: Je-li použitelnost nějaké kontrastivní charakteristiky ve fonetickém a následně fonologickém popisu podmíněna vazbou na jediný fonetický korelát, proč autor tuto podmínku nevztahuje na další pojmy, s nimiž operuje? Rysy [znělost] či [aspirace] jsou rovněž kombinací parametrů; rysy [zavřenost], [otevřenost] jsou ponejvíce abstrahované pojmy.

Ve světle citovaného tvrzení je také s podivem, že M.R. v počátečním přehledu modelů laryngálních rysů ponechal zcela bez diskuse použití vlastnosti [znělost] v rámci laryngálního uzlu jako vlastnosti monovalentní.

4.1.2 Poněkud účelově vyznívá i komentář ke studii, v níž Herbert Stahlke rozebírá situaci v angličtině a uvádí 6 různých parametrů tohoto kontrastu. M.R. nejprve říká: (s.44) „*Tyto charakteristiky však nejsou založeny na empirickém výzkumu, ale pouhým souhrnem možných fonetických korelátů kontrastu fortis/lenis uváděných jinými autory*“ .

A v závěru: (s.45) „*Nicméně je nutno podotknout, že Stahlkeova navržená analýza laryngálních rysů v angličtině je chybná, jelikož zaměňuje fonetické varianty za fonémy. Na základě alofonních variací stanovil čtyři laryngální kontrasty pro britskou angličtinu a šest pro americkou angličtinu.*“

Otázka: Smí si výzkumník vytvořit názor jen na základě vlastního měření?

A je rozlišování alofónů v rámci fonému mimo zájem fonologie? Je možnost jemnější diferenciaci negativum? Postupujeme při budování systému od fonému k alofónům nebo spíše obráceně?

4.2. Tím se dostáváme k otázce, jejíž řešení podstatně ovlivňuje každý popis jazykového systému s fonologickým aspektem. Na začátku kapitoly 2.2.3 M.R. říká:

(str. 70) „*Hierarchie segmentální síly je užitečným deskriptorem změn týkajících se fonetické realizace fonologického kontrastu. Z fonologického hlediska je však nutné pochopit systematickou implementaci fonetických realizací v daném jazyce. Je zapotřebí objasnit motivaci výskytu nebo absence fonologického kontrastu stejně tak jako systematické alternace ve fonetických realizacích kontrastu.*“

Otázka zní: **Co budeme považovat za východisko a co za následek při popisu vztahů v systému segmentů jazyka?** Tato otázka vyvstává při čtení předložené práce v řadě variací. Dovozejeme fonologický kontrast ze systematických alternací fonetických realizací nebo fonetické realizace přiřazujeme k apriori danému fonologickému kontrastu? Má ohled na percepci uživatele jazyka místo v rozhodování na úrovni fonologického popisu?

Na vysvětlenou, co mám na mysli, uvedu několik příkladů, nejprve opět z problematiky fortis/lenis

4.2.1 V závěru kap. 2.2.1 M.R. shrnuje určitou část diskuse takto: (s. 53) *Pokud se rozhodneme pro užití termínů fortis/lenis pro popsání kontrastu konsonantů, měli bychom je vždy doprovodit pečlivým vysvětlením fonetických vlastností takto charakterizovaných segmentů. Tyto termíny by měly být užívány jen s přesnou fonetickou specifikací. Přesto se kategorizace pomocí termínů fortis a lenis nezdá být příliš produktivní, protože fonetické koreláty tohoto kontrastu zatím nebyly jasně identifikovány a definovány, a navíc existence tohoto rysu na základě výše uvedených dokladů se nezdá být příliš opodstatněná. Přinejmenším ve většině případů se jedná o fonetické parametry hlásek, které jen přispívají k akustickému kontrastu a v některých případech mohou zastoupit distinktivní funkci primárních korelátů fonologického kontrastu.*“

Otázka: Jaké jsou možnosti prokázat, že akustický korelát (=určitá objektivně doložitelná charakteristika) vystupující v řeči v komplexu ostatních má sám distinktivní funkci? Na základě čeho určujeme tzv. primární koreláty? Vycházíme z obecné vrstvy fonologického popisu a priori?

4.2.2 Autor uvádí řešení navržené v práci Mikuteit - Reetz (2007), které pro rozlišení čtyř kategorií obstruentů zavádí jemnější popis časové koordinace pohybů v laryngu a v místě závěru. Tento postup dovoluje vyhnout se pojmu *dyšné*. M.R. komentuje:

(str.66),...*Pojem dyšné fonace se tím stává redundantním. Kdyby dyšná fonace byla skutečným distinktivním rysem u znělých aspirovaných konsonantů, bylo by nutné přidat další fonologický rys [dyšnost] pro odlišný typ fonace po uvolnění závěru. Znělé aspirované konsonanty by byly specifikované rysem [znělost, dyšnost]. To však z fonologického hlediska není nutné a pro charakterizaci těchto hlásek je dostatečná kombinace rysů [znělost, otevřená]. Výskyt dyšné fonace je sekundárním (fakultativním) rysem pro zvýraznění percepce znělých aspirovaných hlásek (Mikuteit - Reetz 2007: 269).*

Z textu není zcela jasné, jak dalece je komentář převzat z citované práce, ale zřejmě je to úvahový postup, který M.R. zastává. Je příznačný ve dvou směrech. Ukazuje značný stupeň obecnosti (a komplexnosti) pojmů [znělost], [otevřená] jakožto fonologických rysů dané varianty popisu (viz pozn.4.1.1). A hodnocení dyšné fonace jako sekundárního rysu interpretuje přímo v rovině percepce.

4.2.3 Výklad v kap 2.2.4 (str. 82 - 92) uvádí poměry v korejštině, která má tři řady okluziv, označované jako *lenisové*, *aspirované* a *fortisové*. Citována je řada studií, které různým způsobem hledají kontrastivní charakteristiky. Autor říká:

(s. 85) „*Na základě výše uvedených dokladů je patrné, že všechny tři série obstruentů v korejštině se liší svojí fonací. Pro laryngální fonologii je však rozhodující, zda je tento fonetický rozdíl také fonologicky relevantní, tedy odráží odlišnou laryngální specifikaci korejských konsonantů.*“

Otázka: Čím je zde určována fonologická relevance? Je laryngální specifikace (tj. fonologická abstrakce) relevantní a priori?

4.2.4 V kap.4. se objevuje kritika použití kontrastu fortis/lenis v diskusi na pozadí materiálu varianty berberštiny v oblasti jižního Maroka. Citován je R. Ridouane (2007) a jde o použití rozdílu fortis/lenis nebo rozdílu geminovaný/negeminovaný konsonant, opřeného především o délku okluze. V iniciální pozici tento kontrast chybí a je zastoupen (podle Ridouana) kontrastem fortis/lenis. M.R. konstatuje:

(s.146) „*Pravděpodobně právě tento jev je podstatou mylné interpretace kontrastu hlásek jako fortis/lenis*“. A zobecňuje: „*Primární koreláty fonologických rysů slouží k plné kategoriální percepci, zatímco sekundární koreláty mají funkci podporování primárního korelátu nebo jeho nahrazení v kontextech, ve kterých je primární korelát oslabený nebo nedostupný (např. v iniciálních geminátách), takže v každém kontextu je k dispozici alespoň jeden korelát pro implementaci kontrastu. Pokud je v určitém kontextu primární korelát nahrazen sekundárním, může být posluchačem interpretován jako jiný fonologický rys - fortis/lenis.*“

Otázka: Co je kritériem, abychom určitý rys prohlásili za primárně distinktivní? Ale také: Má ohled k percepci uživatele jazyka místo v rozhodování na úrovni fonologického popisu?

4. 3. V kap. 3 aplikuje M.R. pojmy z tzv.přirozené fonologie (natural phonology), zejména pojem *minimální fonologické změny*, který je výrazem představy, že změna v rámci jednoho fonologického procesu zasahuje jen jednu vlastnost. V této kapitole se nachází obsáhlá diskuse ke kategorii afrikát. Také ona vyvolává otázky co do postupu při popisu vztahů ve zvukové struktuře jazyka (viz sub 2.). Příklady:

4.3.1 Základem je studie W. Kehreina (2002), jehož pojetí M.R. zřejmě přejímá. Vychází je stanovisko, že (s. 95) „*afrikáty jako fonologický koncept neexistují, ale jde o fonologické okluzivy, které od ostatních okluziv liší rysy specifikující jejich způsob artikulace [drsný], [laterální], [nazální]. Na fonetické úrovni afrikáty vznikají z omezeného množství fonetických strategií, které slouží k akustickému zvýraznění fonologické specifikace okluziv.*“ ...(s.97) „*Protože koncept „afrikát“ není relevantní z hlediska fonologie jak pro vytváření kontrastů, tak i pro koncepci přirozených tříd segmentů, měl by být zcela vyloučen z fonologické teorie. Afrikáty jsou čistě fonetické entity, které nejsou založeny na principech fonologie.*“

Otázka: Jak vymezujeme přirozenou třídu? Dle čeho rozhodujeme, zda je určitá třída hlásek relevantní z hlediska fonologie? Co znamená být založen na principech fonologie? Fonetické entity nejsou předmětem zájmu fonologie?

Připomínka: ani pojem *okluzíva* není základní charakteristikou v popisu distinktivních rysů, nýbrž člen kontrastu okamžitá - trvací (nebo podobně).

4.3.2 (s. 103) „*Všechny vlastnosti afrikace naznačují její primárně fonetický charakter. Afrikace především vytváří nedistinktivní hlásky, je z velké části předvídatelná z kontextu a vzájemně se ovlivňuje s dalšími fonologicky nerelevantními principy (např. maximalizace rozdílů v místech artikulace) ...* (s.104) „*Nakonec lze shrnout, že afrikáty jsou výsledkem fonetických strategií, které činí fonologické rozdíly rozpoznatelné. Afrikace podmíněná způsobem artikulace je obligatorní z důvodů percepce rysů [drsné], [laterání], [nazální], ale afrikace podmíněná místem artikulace je jen jednou z mnoha strategií, které pomáhají zvýšit distinkci mezi kontrastními místy artikulace v rámci jediného artikulačního uzlu.*“

Nejsou-li fonologické rozdíly rozpoznatelné, čím jsou? Je rozpoznatelnost segmentů relevantní hodnotou pro zavedení fonologických distinkcí nebo jsou tyto distinkce předem dány a postupujeme obráceně?

(Poznámka: Nedistinktivnost afrikát jako obecné tvrzení neobstojí, viz třeba češtinu.)

4.3.3 Zaujetí pana Rychtaříka pro nefonologickou povahu afrikát vede však v dalším výkladu k poněkud krajnímu závěru. V kap. 3.3 jsou uváděny příklady typů lenizace a variabilní názory na jejich výklad. V této souvislosti se opět objevuje pojem afrikace a M.R. praví:

(s. 108) „*Většina těchto procesů není sporná a jsou běžně v jazycích doložené, i když někteří badatelé považují afrikaci za fortizaci a ne za lenizaci. V oddíle 3.2 jsem však uvedl důvody pro to, že můžeme tento proces z fonologické teorie vynechat.*“ (Také v diskusi o spirantizaci se pak M.R. při odmítání určitého názoru dovolává oddílu 3.2 (s. 110, diskuse s M. Picardem, 1999).

Je nutno se ptát: Co je cílem fonologické teorie? Vytvořit popis pro sebe sama nebo popis stavů, s nimiž operuje jazyk při komunikaci?

4.4 Dovolím si opatrnou úvahu směrem k jednomu z cílů práce, kterým je snaha přispět k rekonstrukci systému konsonantů chetičtiny.

Primárním východiskem pro popis zvukového systému jazyka je vždy inventář stabilizovaných diferencí mezi segmenty, s nimiž operují uživatelé jazyka. A priori není důležité, zda to jsou difference na úrovni fonémů, alofonů v komplementární distribuci, alofonů lišících dialektu nebo jiné. Podstatné je, aby to byly difference reálně slyšitelné a v praxi predikovatelně realizované. Je to jistě vágní základna, ale nemáme jinou. Z této základny je pak možno - a nutno - postupovat dvěma směry: Směrem k větší fyzikální objektivitě a konkretizaci popisu získáváním artikulačních a akustických, případně i percepčních údajů. A naopak směrem k maximálně možnému zobecnění popisu minimalizací počtu diferencí a zjednodušováním jejich charakteristik, aby se výsledek mohl uplatnit v popisu systému jazyka v celku, v popisu jazykových jednotek, k srovnávacím cílům, atd.

Obecná vrstva popisu bývá označována jako fonologická. Vrstva konkrétních fyzikálních hodnot bývá označována jako fonetická. Podstatná střední úroveň bývá využívána z obou stran a zároveň oběma stranám poskytuje kritérium. (Do této vrstvy patří mimo jiné tradičně rozlišované třídy segmentů jako okluzívy, frikativy, afrikáty, ejektivy, implozívy...a tradičně aplikované vlastnosti, jako je aspirace, palatalizace...atd.)

Komplexnost problematiky však zároveň znamená, že směr, kterým postupujeme mezi vrstvami obecnosti, není určen apriorně, nýbrž cílem, k němuž směřuje popis.

V rámci obecné teorie aplikované v předložené práci jsou koncovými rysy závislostního stromu vždy charakteristiky s vazbou k fonetickému materiálovému základu („grounded“). Jsou to však obecné pojmy a nelze je přímo zaměňovat za fyzikální kvality nebo z nich odvozovat přímý účinek na percepci. Je zřejmé, že pan Rychtařík ve svých úvahách postupuje jednosměrně od velmi apriorních obecných fonologických kategorií a snaží se prokázat jejich použitelnost na materiálu konkrétních jazyků. Je to jistě jedna z možností, vhodná zejména tehdy, srovnáváme-li známé a dobře popsané systémy.

V případě, že tomu tak není, je patrně výhodnější vycházet z konkrétnějších vrstev a větší bohatosti variant, zejména pouštíme-li ze zřetele mimolaryngální aspekty produkce řeči. Máme-li k dispozici především nebo pouze informace z grafické podoby segmentů, pro rekonstrukci zvukové podoby mohou být pak informativní například prvky nestability v zápisích.

5. Marginálie

a) Nepřesnosti v odkazech: s. 15 ad model Lombardiové: chybí odkaz; tab. na str. 14 a 15 jsou totožné; s 153 v Bibliografii: články Clemens a. Clemens- Hume mají totožný údaj; s. 56, 58, obr. 3 a tab 13 uvádějí údaje k češtině, ne však pramen.

b) Nedůsledný nebo nepřesný výklad vlastností jazyků: srovnání neznělých v jazycích A a neznělých nespécifikovaných (tj. tradičně "znělých) v jazycích B: s. 33 s odkazem na češtinu neshoda, s.143 s odkazem na ruštinu shoda; kromě toho v němčině dle požadavků standardu má tzv. znělá v iniciální pozici část závěru s fonací; v popisu korejštiny: s. 82 - lenisové k. mezi slovy částečně znělé, s. 83 lenisové k. na začátku slova neznělé, lehce aspirované.

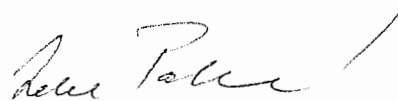
c) Termíny: nevhodný termín *časoměrná* angličtina; *matné* hlásky (s98n) ?opozice k drsné

d) Pravopisné chyby, zejména opakovaně i/y v participiu (46 jazyky by měli mít..106 badatelé se pokusily atd.(též např. s. 20, 53).

6. Závěr.

Disertační práce M. Rychtaříka *Problém chetitských okluzív z pohledu současné lingvistiky* se zaměřuje na širokou problematiku, která má podstatný význam pro řešení několika témat souvisejících s laryngální aspektem artikulace v popisu konsonantizmu různých jazyků. Aplikací výsledků diskuse na pozadí citované literatury je pak závěrečný výklad o možnostech rekonstrukce systému chetitských okluzív. Autor k dané tématice shromáždil pozoruhodný rozsah příspěvků z fonologické a částečně i fonetické literatury. Prokázal bohaté znalosti v několika různých oblastech jazykovědné problematiky a také schopnost věrohodné interpretace použitých pramenů. Jeho výklad vyvolává podnětné otázky. Práci samozřejmě doporučuji k obhajobě.

Praha, 7. 5. 2008

Prof. PhDr. Zdena Palková, CSc.